

44.

БЕСЕДА НА УСТОЛИЧЕЊУ У ТРЕБИЊУ¹⁾

У име Оца и Сина и Светога Духа.

Високопреосвећени Митрополите и брате Амфилохије, драга браћо Архијереји, Владико Никаноре из мученичког Горњег Карловца, Лике, Баније, Кордуна, Владико Хризостоме, наследниче на великој и славној Банатској катедри; драга Браћо и Сестре, драга Децо, драги Пријатељи и Суседи, драги Требињци, драги моји Херцеговци.

Није време суза и плача, иако је време проливања не само суза него и крви. Хвала Високопреосвећеном Митрополиту за лепе речи о мени, а ја само једно знам, да оно што је српска душа проговорила кроз једног песника Требињца, и кроз другог српског песника Мостарца, предстоји и мени и свима нама заједно. Велики Дучић је за нашу Херцеговину рекао да:

„Овај народ знаће да је само она земља светла
гдје никад још није пала суза срама.
Гдје су дјеца на мач име оца мет’ла
Што живи у химни и у молитвама!“

А велики Алекса Мостарац исказао је сву нашу судбу и наш програм:

„Ми знамо судбу, и све што нас чека,
Но страх нам неће заледити груди
Волови јарам трпе а не људи
Бог је слободу дао за човјека.

¹⁾ На Видовдан, 1992. године, у Саборној цркви Преображења у Требињу.

Снага је наша ко планинска ријека
Њу неће никад уставити нико.
Народ је овај умирати свико
У својој смрти да тражи лијека.
Ми пут свој знамо — Пут Богочовјека
и силни као планинска ријека,
сви ћемо поћи преко оштра кама.
И све даље тако, тамо до Голготе,
И кад нам мушке узмете животе
Грбови наши бориће се с вама“.

И грбови наши, браћо и сестре, боре се и данас за нас и уз нас. Митрополит је поменуо Пребиловачку Великомученичку гробницу. Спаљене су ових дана кости тих невиних Мученика, једва после педесет година ове тираније, оног геноцида усташког и фашистичког, у Шурманцима, и оног другог геноцида, комунистичког, једва извађене пре годину дана, и данас спаљене. Али као што је спаљивање моштију Светог Саве, а поводом српске борбе за слободу у Банату и овде у Херцеговини, само распламсало благодатну силу и славу Светог Саве, и као што је Косовска Голгота само распламсала правдољубље и слободарство, заточеништво правде и слободе, чојства и јунаштва, тако ће и ово ново пребиловачко спаљивање тих недужних Мученика само утврдити овај народ у правди, у добру, у човекољубљу и богољубљу.

Много бих имао да кажем, драга браћо и сестре, и драга децо, а боље да много не говорим. Дошао сам овде, као што рече један брат Грк, који је у Африку отишао да шири Јеванђеље, да га шири не огњем и мачем, него крстом и жртвом сопственом. Рекао је још тај Грк, да онај Јевађелиста, онај Апостол, онај свештенослужитељ Бога Вишњега, који није готов да остави кости своје на мјесту гдје проповједа Јеванђеље, није

спреман за ту службу. Нека би Бог дао да и ја овде оставим кости, јер је ово света земља и гробови су свети и светли. Нека су нам и непознати гробови свих Митрополита Херцеговачких, Захумских и Травунијских. Али, Богу су познати.

Нико за Бога није изгубљен, и у томе је сва наша нада. Као што каже народна песма за силнога Влаха Алију, Турчина или потурчењака: „Ал не рече Туре — Ако Бог да“, кад је намерио се нешто против Срба хришћана. Тако слично и безбожни, без обзира што су се китили крстом или кукама на крсту, фашисти и усташе, не рекоше „Ако Бог да“. Тако исто и комунисти, затирући и душу и веру и савест овога народа, ни су рекли „Ако Бог да“. И зато су пропали.

Наша је правда Бог. Наш пут је Пут Богочовека. Зато су наши гробови извори Васкресења, као што је то и Голготски Гроб. Сећам се једног несрећника српског, нажалост интелектуалца, који је говорио, као комуниста, деци: „Пустите оног мртваца из Галилеје, прошло је Његово. Нема Он данас следбеника“. А тај „Мртавац из Галилеје“ је васкрсао, и васкрсао велику и моћну Православну Русију, Србију, очувао Грчку, очувао душу и савест човечанства. Зато је тешко борити се против гробова, јер из њих Васкресење долази. А ово је повезано у овоме часноме крсту. Зато крст није за Србе никаква идеологија, нити идеолошки знак, него знак идентитета, бића, хоризонталног у земаљском царству и вертикалног у Небеском, а повезаних у једно.

Човек је, вели Свети Иринеј (Свештеноченик родом из Мале Азије, пострадао у јужној Француској почетком трећег века), човек је *Крсти* кад стане и рашири руке. То је рекао и Деспот Стефан на Косову, чијег оца, као Мученика са Мученицима Косовским славимо данас, поставивши тамо онај стуб у виду човека и у виду крста.

Крст спаја земаљско са Небеским. То је наш програм, то је наше биће, идентитет Православља. Не да се одричемо земље само за Небо, нећемо стићи на Небо ако се откачимо од земље, јер нас је Бог на земљу послао, са земљом повезао. Од земље смо постали — да земљу онебесимо. Али нећемо, исто тако, као што су говорили безбожници разних врста, ако одбацимо Небо, само да се за земљу вежемо. Нећемо ништа тиме постићи, претворићемо се у црва, и биће оно „земља си, у земљу се враћаш“ (Пост.3,19), и земља ћеш остати. Као што је говорио велики пророк Запада, али и пророк несреће западне: „земља сам и само земља“. Запад је заузет и опкољен земљом. Зато не мисли на Небо. Зато нам је данас непријатељ. Бога нема у њима, нема Царства Небескога. Сви су се ситуирали и сконцентрисали се на овоземна цивилизацијска достигнућа, која су добра, али која су трице и кучине наспрам Христа и Царства Божијега.

Крст спаја земаљско и Небеско Царство. И то је највеће, најдостојанственије, али, браћо моја и децо, и најтеже за човека и за народ. Најтеже је бити истински човек у знаку крста, спојити и спајати смрт и Васкрсење, земљу и Небо, овај и онај живот, време и вечност. Земљу онебесити, јер се Небо оземљило кад је Бог постао човек у лику Богочовека Христа.

Ето, то је сав наш програм као Епископа. Да набрајам, шта да кажем кад сви знате. У Саборни храм наш у Мостару не можемо и немамо где да уђемо. У манастире и цркве са обе стране Неретве, укључивши и Житомислић недавно, такође не можемо да уђемо. У гробнице, такође разорене, у породице погођене, у зло посејано, нажалост и међу суседима и међу браћом, и међу вековним суседима овде, Хрватима, муслиманима и Србима.

Нека би Бог искоренио то зло, искоренио мржњу, вратио нас себи, човечности. А ја сам уверен да овај народ, Херцеговачки, мученички, не зна да мрзи, да је отворена срца. Зло које нас је снашло је у великој мери последица, као што сам рекао, физичког геноцида пре педесет година, и духовног геноцида за последњих педесет година. Оно је било биолошко затирање, а ово је било духовно затирање. Проћи ће. И пролази, и једно и друго.

Да се вратимо себи, човечности, Христу Богочовеку. Да се вратимо ономе што ми зовемо не само јунаштво, него и *чојство*. Да се вратимо образу, савести, Богу Правде. Наша је правда Живи и Истинити Бог. Људска је правда — Бушова, или онога из Немачке Геншера, или онога из Ирака тиранина, или онога деспота са Дедиња, — свака пропадљива. Само је Божија Правда вечна. Ако иза правде не стоји Бог, не само да је трошна, него је погубна свака правда. Српски народ, вели Свети Владика Николај, и он је стари Херцеговац као и ја. — Ево се, хвала Богу, враћам после двеста година како су моји отишли из Херцеговине у Ваљевски крај, па се спустили мало ближе Шапцу. Српски народ, вели он, верује највише у правду. Али зато што верује у Бога Правде, који стоји иза те Правде, и који је уствари сâм Вечна Правда. Зато ко одузима Српском народу веру, он му убија душу, убија правду, затире му биће, и физичко и, што је још важније, духовно.

Овај народ се повратио томе — Богу и себи, правди Божијој и људској. И враћа се, јер никад није завршено људско битовање, људско живљење, људско делање и подвизавање. Никад човек није готов и завршен, зато је и могуће и да учини поново зло али и да се поправи и врати добру. Најважнија особина, длето духовно којим човек себе поправља, или ако

хоћете да пређемо на живи свет, пелцер којим се накалемљује здравље на болесно наше биће, јесте *покајање*. „Најљепши цвијет људског поштења“, — то је српска Светосавска пословица.

Не да смо народ без мане и греха, имамо много зала у нама и око нас. У овоме нашем борењу за опстанак, многи од нас нисмо чиста образа. Треба то искрено да кажемо, ради Бога, ради душе. „Боље ти је“, како каже Косовски завет „изгубити главу, него своју огрешити душу“. Али, Богу хвала, имамо покајање, и овај народ је покајањем себе поправљао. Зато, тражимо опроштај од зала која смо као Срби починили. Али, боримо се против зала која нам се чине.

Могу да вам кажем, да сам био сведок скоро на свим нашим крајевима, од Госпића до Западне Славоније и овде до Херцеговине и до Босне, да знам и бележи сам српска зла за ову годину дана; али су неупоредива зла која су нама учињена — садистичка, демонска, инфернална... Мислим да ни у паклу се тако нешто не дешава. И ово што се са Пребиловцима збило! Понављам, нисмо без мане и греха, и то је људски да кажемо и признамо. Само су комунисти говорили, да никад ништа зло нису учинили, а учинили су ужасна зла, и до данас не признају да су учинили зло. Таква осиноност, ароганција, не само да је нехумана, него је и антибожна и разорна. Највише за њих саме који је не признају. Људски је признати зло. Зато је покајање васкрсење. То је порука Светога Саве, Светог Василија Тврдошкога и Острошкога. И то је пут наш, *иуи Боџочевка*, о коме говори Шантић.

На крају да кажем, да добротом многих од вас долази нам и помоћ. Ево, ту је од Херцеговаца отац Филарет, преко кога стиже помоћ, да не набрајам шта смо добили или ћемо добити. Углавном: лекове, храну, кола хитне помоћи, неке болничке апарате, не знам ка-

ко се зову, за груди, за срце. Овај народ ће помагати једни друге, али себе да помогнемо. Нико нам не може без нас помоћи. Зато да помогнемо и људима око нас.

Једном сам говорио — још само то да додам, па опростите Високопреосвећени и Преосвећени оци — зашто Срби имају толико непријатеља. Откуд таква србофобија? Срби су народ способан. Мени се чини, да после јеврејског и грчког народа, српски народ стоји одмах до њих по способностима. Можда сам ту пристрасан, али дозволите ми ту пристрасност. Али је тешко и одговорно и помало опасно бити способан. Јер, треба уравнотежити те способности врлинама које ће држати равнотежу. А то значи смерношћу, самоограничењем, како је говорио велики Солжењицин, самокритичношћу, покајањем. Није покајање цмиздрење, слабост, дефетизам. То само горди, демонски горди људи, који не знају силу покајања, могу тако да мисле. А Срби знају, како сведоче рецимо дела Иве Андрића или Марка Миљанова, каква је снага у покајању! Знају то и Срби на Косову.

Причао ми је један Србин из Муштутишта, кад је, у људској реакцији, бацио на земљу Шиптара насилника, који је хтео да га убије, и овај се онесвестио. „Ја сам се, вели чика Неђа, ударио по челу. Аман, убих човека!? И кад су ми рекли: „Ма ниси га убио, он је преживео“ — обрадовао сам се. Јер ја сам мислио да сам га убио; лежао је неко време онесвешћен, и мени је после све било цаба, и што ће ми опростити, цаба ми све“. Доживео је да се обрадује да је тај Шиптар дошао себи, а онда је чика Неђа доживео да га кроз годину дана синови тог Шиптара пребију, и главу, и руке — знате за случај чика Неђе из Муштутишта. Тај чика Неђа није без мане. Али признаје да је горе чинити зло, него трпети зло.

Нисмо, међутим, ми Срби ни дефетисти, ни пацифисти, да се само подајемо патњама, да нам буде, како је неко са иронијом говорио, „српски сузарник велики“. Постоји и таква манипулација, господо и браћо, и постоји од наших данас власти: да манипулише српским несрећама. Није то поштено. Јесу велике невоље које нам чине, али немојмо правити од њих лош капитал. Одупримо се. Заточеништво правде и слободе је наш Православни став.

Али уз то, с друге стране, уз јунаштво потребно је и чојство. Стално понављам, и стално нам Паријарх понавља, сви Срби то знају: — треба имати чојство. Јунаштво је бранити се од другог; чојство је бранити другог од себе. Ту одбрану од себе налаже нам она способност, она обдареност коју нам је Бог као народу дао. Нека би нас Бог обдарио тим својим богатим даровима. Божији дарови су чудни. Видимо их у Светом Сави, у Светом Василију нашем, Тврдошком и Острошком, видимо их у Светом Вукашину из Клепаца, Новомученику српском, и још другима, можда непознатима, али Богу познатима.

Нека би нас Бог све тиме обратио да носимо достојно, усправно и исправно, крст живота, српски радосни, крст часни који нас води у Царство Небеско. Или тачније: да у царству земаљском већ доживљавамо предокушај Царства Небескога. То је смисао Цркве, то је смисао данашњег Празника, овога догађаја, овога парастоса, ове Свете Литургије, овог нашег заједништва, овог Епископског устоличења.

Хвала свима још једном. Не знам кога још нисам поменуо, ову браћу и суседе. Никшићани су стари Херцеговци — према томе зато су ту. Поздрављам и нашег брата, представника Исламске заједнице, брата представника Римокатоличке цркве. Звали смо и бискупа из Дубровника, али изгледа да је тешко ост-

вариво да дође. Поздрављам га преко Вас, и молим да му пренесете наше поздраве. Нама треба живети под истим сунцем и пред очима истога Бога Правде.

Поздрављам посебно и браћу Грке, они су нам трајни, неодступни пријатељи. Дошла су и деца из Грчке, не бојећи се да могу овде да пострадају од граната. Као што су дошла и деца са Косова, данас на Видовдан, не бојећи се — јер, свугде нам је Косово. Поздрављам и борце — заточнике правде и слободе, и молим их да нешто од овога, као пастирску поуку, ставе у срца своја, у савести своје. Важније је то, него само да покажу подвижништво у борби. Треба бити у свему човек, а то је најтеже. Све друго је лакше, најтеже је бити човек, али је то највеће и најдостојније човека.

Живели, Бог вас благословио.